

До спеціалізованої вченої ради ДФ 70.895.001
у Хмельницькому університеті
управління та права імені Леоніда Юзькова
(29013, м. Хмельницький, вул. Героїв Майдану, 8)

ВІДГУК

офіційного опонента доктора юридичних наук, професора, завідувача кафедри інтелектуальної власності, інформаційного та корпоративного права Львівського національного університету імені Івана Франка Яворської Олександри Степанівни на дисертацію Семенюка Олександра Сергійовича на тему «Складні об'єкти права інтелектуальної власності», представленої на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право

Актуальність теми дисертаційного дослідження. Науковий, практичний інтерес до проблем інтелектуальної власності зростає. Це зумовлено різними чинниками як внутрішнього, так і міжнародного характеру. Україна взяла на себе низку зобов'язань за міжнародними документами (зокрема і за Угодою про асоціацію) щодо забезпечення високих правових стандартів охорони прав інтелектуальної власності. Національне законодавство загалом відповідає світовим стандартам та міжнародним договорам, учасницею яких є Україна. Однак зберігається низка проблем, пов'язаних зі здійсненням прав інтелектуальної власності та реальним захистом у разі їх порушення. Зростають виклики, не тільки у сфері інтелектуальної власності, пов'язані з цифровим середовищем. Специфічний характер порушень прав інтелектуальної власності у цифровому середовищі, його транскордонний характер, особливості доказів і доказування при розгляді такої категорії спорів ставлять на порядок денний вирішення і низки теоретико-прикладних правових проблем.

Дисертація Семенюка Олександра Сергійовича виконана на цікаву у сфері інтелектуальної власності тему: Складні об'єкти права інтелектуальної власності. У чинному законодавстві України відсутнє визначення складного об'єкту як такого, але, можливо, воно і не є необхідністю. Адже правова охорона надається будь-якому твору як результату творчої діяльності людини за фактом його створення. Причому, не має значення структура такого твору (простий, складний, складений тощо). З доктринальної точки зору дослідження

особливостей складних творів з тим, щоб ураховувати їх з позицій правоохорони має сенс та є витребуваним. Отже, дослідження у цьому напрямі є актуальними.

Зв'язок з науковими програмами, планами, темами. Тема дисертації затверджена (протокол № 15 від 28 травня 2012 року) вченого радою Національного університету «Одеська юридична академія». Дисертація виконана в межах плану науково-дослідної теми кафедри права інтелектуальної власності та корпоративного права «Правові проблеми захисту авторських та суміжних прав від контрафакції, піратства та плагіату» (державний реєстраційний № 0112U000693), плану науково-дослідної теми кафедри права інтелектуальної власності та корпоративного права «Захист прав інтелектуальної власності в мережі Інтернет: теоретичні та практичні аспекти» (державний реєстраційний № 0115U002493), а також науководослідної роботи кафедри права інтелектуальної власності та корпоративного права «Проблеми захисту права інтелектуальної власності в мережі Інтернет» на 2011-2017 роки як складової плану науково-дослідної роботи Національного університету «Одеська юридична академія» «Теоретичні та практичні проблеми забезпечення сталого розвитку української державності та права» на 2011-2015 роки (державний реєстраційний № 0110U000671).

Оцінка обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. У дисертації комплексно проаналізовані питання особливостей правового режиму складних творів як об'єктів інтелектуальної власності. Проведений науковий аналіз дозволяє підтвердити самостійний внесок О. С. Семенюка у дослідження проблематики об'єктів інтелектуальної власності, їх правового режиму та особливостей здійснення прав на них. Результати дисертаційного дослідження О. С. Семенюка є науково обґрунтованими і послідовно розкритими, що відображені в загальній структурі роботи, яка складається зі вступу, трьох розділів, що об'єднують вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел.

У вступі дисертації обґрунтовано актуальність теми, її новизну, визначені мета, завдання, методи дослідження. У першому розділі досліджено поняття, ознаки й види складних об'єктів права інтелектуальної власності, проведено їх порівняльну характеристику зі складеними творами. У другому розділі досліджено питання використання та розпорядження складними об'єктами права інтелектуальної власності в світовій практиці та в Україні, а також проаналізовано питання укладення, виконання та особливості договорів як основних форм розпорядження складними об'єктами інтелектуальної власності. У Розділі 3 досліджено питання особливостей використання складних об'єктів в інформаційному суспільстві.

Достовірність та наукова новизна отриманих результатів дисертаційного дослідження забезпечуються використанням доцільних загальнонаукових та спеціально-наукових методів дослідження. Застосування діалектичного методу сприяло визначеню понятійно-категорійного апарату дослідження; використовуючи логічний метод, досліджувалася сутність, зміст й ознаки складних об'єктів інтелектуальної власності, аналізувалися відносини, що виникають в процесі використання та розпорядження ними; порівняльно-правовий метод використано при досліженні іноземного досвіду використання та розпорядження складними об'єктами права інтелектуальної власності, а також при визначенні місця цих об'єктів серед інших; метод аналізу використовувався при досліженні ознак складних об'єктів права інтелектуальної власності та їх класифікації.

Оцінюючи новизну отриманих результатів дисертаційної роботи О. С. Семенюка, необхідно звернути увагу, що рецензована робота є комплексним дослідженням складних об'єктів інтелектуальної власності. Так, у дисертаційній роботі системно проаналізовано поняття, ознаки та види складних творів, форми їх використання, у тому числі в інформаційному суспільстві. Заслуговують на увагу положення наукової новизни про класифікацію складних об'єктів за різними критеріями, удосконалення їх ознак, що дозволяє розмежувати складні об'єкти від складених творів та інших

суміжних категорій, удосконалення розуміння комп'ютерної гри як виду мультимедійного творчого продукту та інші.

На підставі вищенаведеного, а також інших положень, що містяться у дисертації і відзначаються науковою новизною, вважаю, що дисертаційна робота О. С. Семенюка характеризуються належним рівнем наукової новизни.

Практична цінність отриманих результатів. Сформульовані в дисертації висновки і пропозиції можуть бути використані у різних напрямах: у науково-дослідній сфері – для подальших досліджень актуальних проблем правового регулювання інтелектуальної власності; у правотворчій діяльності – для удосконалення національного законодавства у сфері правової регламентації відносин, пов'язаних зі створенням, використанням та захистом результатів інтелектуальної діяльності людини-творця; у навчальному процесі – при розробці навчальних посібників, методичних матеріалів з навчальних дисциплін «Право інтелектуальної власності», «Авторське право», курсів та спецкурсів з проблематики інтелектуальної власності.

Повнота викладу положень дисертації в опублікованих працях. Основні положення дисертаційного дослідження були викладені у п'яти публікаціях у фахових виданнях, з них чотири – у наукових фахових виданнях України, одна – у міжнародному науковому виданні, а також у шести тезах доповідей на наукових та науково-практичних конференціях. Посилання на авторські публікації присутні у роботі. Автореферат дисертації відповідає її змісту, відображає основні результати роботи, а також оформленний відповідно до встановлених вимог.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації.

1. Розкриваючи поняття, ознаки й види складних об'єктів права інтелектуальної власності у підрозділі 1.1. роботи, автор доходить висновку, що «складні об'єкти права інтелектуальної власності є певними окремими спеціальними об'єктами права інтелектуальної власності, яким притаманна розгалужена внутрішня структура, складена із певних самостійних елементів та ознаками складних об'єктів права інтелектуальної власності є наступні:

основою зазначених об'єктів є інтелектуальна власність, їх формою і практичним вираженням є невичерпний перелік об'єктів права інтелектуальної власності згідно зі ст. 420 ЦК України та їм притаманна система взаємопов'язаних самостійних елементів, що є проявлом і характерною рисою їх складного характеру» (с. 47 роботи).

Тобто, поняття складного твору розкривається через зазначення, що це окремий спеціальний об'єкт інтелектуальної власності. Як слідує зі змісту підрозділу 1.1. до таких об'єктів віднесено практично усі об'єкти авторського права: літературні твори у будь-якій формі їх виразу (усна, письмова), статті, у тому числі наукові, «адже їх частини у вигляді цитат можуть бути використані окремо», лекції, доповіді, «адже будь-який уривок лекції чи доповіді може використовуватися окремо самостійно, наприклад, у вигляді цитування або з метою наведення будь-якого прикладу», «дисертація є складним об'єктом інтелектуальної власності», «твори декоративно-ужиткового мистецтва можуть також бути віднесені до складних об'єктів, твори архітектури, містобудування і садово-паркового мистецтва також можуть бути віднесені до складних об'єктів інтелектуального права», бази даних, бренд, реклама, аудіовізуальний твір, постанова, програма організації мовлення тощо.

За такого авторського трактування виходить, що усі об'єкти авторського права є складними. Якщо так, то який сенс виокремлювати складні об'єкти? З якою метою вводиться поняття «складний твір», якщо таким є будь-який об'єкт авторського права?

Реклама, бренд не є самостійними об'єктами інтелектуального права. Вони можуть включати окрім об'єктів як авторського права, так і промислової власності. Наприклад, бренд охоплює і комерційне найменування, і торговельну марку, і ділову репутацію тощо.

Далі у роботі автор згадує про об'єкти промислової власності: винаходи, корисні моделі, ноу-хау, які, на його думку теж є складними об'єктами інтелектуального права. То чи поняття «складний об'єкт» є родовим і проявляється у різних інститутах інтелектуального права?

Автор вважає, що невід'ємним елементом складного твору є особлива форма співучасті у створенні такого твору. Очевидно, що йдеться не про співучасті (категорія кримінального права), а про співавторство. Але, якщо співавторство веде до створення складного твору, який сам по собі складний за структурою, то зовсім не зрозуміло що ж таке складний твір.

За пропонованого авторського підходу стає абсолютно неясно за якими критеріями та з якою метою ті чи інші об'єкти відносяти до складних.

2. Розмежовуючи складні та складені твори, автор стверджує, що основна відмінність складних від складених творів полягає в тому, що структурні самостійні елементи складного твору є зовсім новими, такими, що не існували раніше, а елементи складеного твору є раніше відомими та їм не притаманний характер новизни, інноваційності, тощо. Такий висновок доволі спірний, адже складений твір, згідно ст. 19 Закону «Про авторське право і суміжні права», включає як складові окремі об'єкти авторського права, які охороняються. Автор складеного твору використовує такі об'єкти за умови дотримання авторських прав на них. Тому невірно стверджувати, що їм не притаманний характер новизни.

Встановлюючи відмінності між складним і складеним твором, автор стверджує, що у складного об'єкта завжди є два або більше авторів, які здійснюють різну за характером творчу діяльність, натомість у складеного твору може бути один, а може бути кілька авторів, діяльність яких є одноманітною за характером. Але, якщо автор відносить до складних творів дисертацію, лекцію, то там якраз наголос на персональному авторстві, а не на співавторстві.

У Висновках до Р. 1 уже йдеться про одноособові складні об'єкти інтелектуальної власності, тобто які створені творчою працею однієї особи та створені у результаті співавторства (роздільного і нероздільного). Такі підходи є доволі непослідовними.

3. Характеризуючи правове регулювання складних об'єктів інтелектуальної власності, автор у підрозділі 1.3 роботи зазначає і Паризьку

конвенцію про охорону промислової власності, Договір про патентну кооперацію, Мадридську угоду про міжнародну реєстрацію знаків, Гаазьку угоду про міжнародну реєстрацію промислових зразків. Очевидно, що ці та деякі інші міжнародні документи не мають стосунку до теми дослідження, а регламентують відносини інтелектуальної власності загалом. Згадані і національні закони, які, очевидно мають віддалене відношення до складних об'єктів: Закон «Про правову охорону географічних зазначень»; втратила чинність Концепція розвитку національної системи правової охорони інтелектуальної власності від 13 червня 2002 року. Застарілими є посилання на департамент інтелектуальної власності, який входив до складу Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, та виклад його повноважень у сфері інтелектуальної власності.

4. У підрозділі 2.1. «Використання та розпорядження складними об'єктами права інтелектуальної власності в світовій практиці», судячи з назви підрозділу мало би йтися про правові підстави такого використання та розпорядження, договори, ліцензії. Натомість аналізуються міжнародні документи: Бернська, Женевська конвенції з питань авторського права, Римська конвенція щодо виконавців та виробників фонограм у тому числі і такі, що не відносяться до теми дослідження, наприклад, Віденська конвенція про договори міжнародної купівлі-продажу (с. 91 роботи).

Наведена статистика міжнародної ліцензійної торгівлі, що ніби й не стосується теми дослідження та є неактуальною за часом її наведення.

У цьому ж підрозділі описано досвід Великобританії щодо менеджменту науки (сфера департаменту торгівлі і промисловості, Патентного офісу), повноваження віце-президентів Манчестерського університету щодо економічного та інноваційного розвитку, вклад Оксфордського університету у комерціалізацію об'єктів інтелектуальної власності та інші, можливо, і цікаві деталі, але такі, що не відносяться до теми дослідження.

5. Видається помилковим підхід автора щодо характеристики правомочностей відносно складних об'єктів права інтелектуальної власності

через призму права власності як права речового (підрозділ 2.2. роботи). У цьому підрозділі автор активно покликається на речове право власності та переносить його характеристики на досліджуваний об'єкт, що в принципі невірно. Адже право інтелектуальної власності не є правом власності. Відповідно, авторські тези: «для власника об'єктів інтелектуальної власності презумується право власності, змістом якого саме є суб'єктивні права. Власником стосовно об'єктів права інтелектуальної власності є автор – творець та інші особи, яким на законних підставах вони належать, праві власності або зобов'язальному праві. Право власності є найпоширеною формою для визначення правової приналежності об'єктів права інтелектуальної власності, у тому числі й складних, змістом якого є тріада правомочностей, а саме: володіння, користування і розпорядження, які визначені нормативно» - стор. 104-106 і інші роботи, є помилковими. Неможливо переносити на відносини інтелектуальної власності речове право власності. Відповідно і норми Книги 3 ЦК України «Право власності» до відносин інтелектуальної власності не можуть бути застосовані у жодному разі і за жодних умов.

6. Не зовсім зрозумілою є позиція автора про створення твору фізичними особами-підприємцями, а також розподіл прав (с. 107 роботи). Теза про те, що у разі коли твір створено фізичною особою-підприємцем немайнові права належать йому як фізичній особі, а майнові – як фізичній особі-підприємцю є нелогічною, позбавленою сенсу. Можливо автор мав на увазі розподіл прав на службовий твір, такий, що створений за трудовим договором чи на виконання доручення роботодавця. Це варто уточнити при усному захисті.

7. Загалом у роботі окремі її сторінки відтворюють тексти нормативних актів без їх аналізу. Зокрема, наведено зміст ст. 1, ст. 52 Закону «Про авторське право і суміжні права» (с. 112-113, 119-120) інші. Автор активно покликається на судову практику РФ, тоді як відсутня національна судова практика, наводиться неактуальна застаріла статистика (2008 рік).

Наведені наукові позиції щодо управління майновими правами суб'єктів авторського/суміжних прав, які були висловлені та були актуальними ще до

прийняття відповідного Закону «Про ефективне управління майновими правами правовласників у сфері авторського права і (або) суміжних прав» від 15 травня 2018 року.

Дискусійним видається висновок, що «права на складні результати інтелектуальної діяльності мають похідний, обмежений характер та можуть бути визначені як інтелектуальні права, які охоплюють особисті немайнові права та майнові права на такий об'єкт, у тому числі виключне право дозволяти іншим особам його використання у будь-який спосіб та виключне право перешкоджати неправомірному використанню такого об'єкта, які забезпечують залучення складного результату інтелектуальної діяльності до сфери господарського та цивільного обороту, з метою та у спосіб, визначений нормами чинного законодавства». Похідний та обмежений характер від чого (кого) чи щодо чого. Варто уточнити позицію автора при усному захисті.

Видається неможливим твердження «доведено, що найбільш сприятливим видом ліцензійного договору розпорядження та використання складних об'єктів права інтелектуальної діяльності є договір комерційної концесії або франчайзинг». Адже ліцензійний договір, договір комерційної концесії – два самостійних види договорів. Відповідно договір комерційної концесії не може бути різновидом ліцензійного договору.

8. З наведеного списку використаних джерел не усі використані у роботі. Використання окремих породжує сумнів як щодо їх доступності для автора, так і актуальності для даної теми дослідження. Зокрема, наукові праці російських вчених: № 256. Шершеневич Г.Ф. Авторское право на литературные произведения. Казань: Тип. Имп. ун-та,, 1891; 221. Туманов В. А. Роль судебной практики в развитии советского права. СССР-Франция: социологический и международно-правовой аспекты сравнительного правоведения. М., 1987; 194. Рузакова О.А. Право интеллектуальной собственности: учебно-практическое пособие. Моск. финансово-промышлен. акад. М., 2004.; 195. Савельева И.В. Правовое регулирование отношений в

области художественного творчества. М.: Изд-во МГУ, 1986; Липчик Д. Авторское право и смежные права. М.: Ладомир, 2002., інші.

Висловлені зауваження не стосуються концептуальних положень дисертаційної роботи та не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації.

Висновок. Дисертаційна робота О. С. Семенюка є самостійним завершеним науковим дослідженням правового режиму складних об'єктів інтелектуальної власності.

Дисертація Семенюка Олександра Сергійовича на тему «Складні об'єкти права інтелектуальної власності» відповідає вимогам, встановленим у пунктах 9, 11 Порядку присудження наукових ступенів, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567, а її автор заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право.

Офіційний опонент:

доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри інтелектуальної власності,
інформаційного та корпоративного права
Львівського національного університету
імені Івана Франка

О. Яворська

